

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-81>

УДК 334:339.92

ІВАНЦОВ Сергій

Університет митної справи та фінансів

<https://orcid.org/0000-0002-8715-0778>

e-mail: kaf_mev@ukr.net

ІМПЕРАТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЄС У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ

Враховуючи, що світове господарство знаходиться на етапі переходу до нового довгого циклу розвитку, відбувається формування нової економічної моделі, яка багато в чому заснована на цифрових технологіях, обґрунтовано імперативність розвитку цифрової економіки ЄС у контексті глобальних трендів. Для цього узагальнено основні проблеми та суперечності існуючої економічної моделі. Обґрунтовано, що цифрові технології створюють передумови для їх подолання. Враховано доцільність збереження та удосконалення існуючого світового порядку, для чого є важливою роль ЄС. Виокремлено виклики, які стоять перед ЄС (екзистенціальний, цивілізаційний, економічний, технологічний, глобально-конкурентний, соціальний, політичний, трансформаційний), подолання яких буде сприяти розвитку цифрової економіки. Обґрунтовано необхідність розвитку цифрової економіки з точки зору ряду структурно-технологічних і соціально-економічних змін. Це вимагає від ЄС вироблення особливого підходу до управління і цифровим сектором, а також всією цифровою економікою. Її розвиток у ЄС має великий зовнішній аспект, зокрема щодо створення світового цифрового порядку, тому визначено геополітичне та гео економічне значення, яке має успішність цифрових трансформацій, що вимагає стратегічного підходу та політики у цій сфері.

Ключові слова: цифрові технології, цифрова економіка, глобальні технологічні тренди, глобальні виклики, світовий порядок, соціально-економічні зміни, цифрові трансформації.

IVANTSOV Serhii

University of Customs and Finance

IMPERATIVE DEVELOPMENT OF THE EU DIGITAL ECONOMY IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRENDS

It is substantiated that the world economy is at the stage of transition to a new long cycle of development. This is accompanied by the formation of a new economic model, which is largely based on the use of new technologies, in particular digital ones. Digital technologies create new opportunities and advantages, become the basis for the digital transformation of various industries and the emergence of new forms of economic organization, which determines the evolution of economic systems. In view of this, the creation of a digital economy will be one of the foundations of the future long cycle. Given that the EU is a leading political and economic player in the world, building a digital economy is of special internal and external importance for it. Therefore, the purpose of the work is to substantiate the imperative of the development of the digital economy of the EU in the context of global trends, which will be the basis for further analysis of strategic guidelines and supranational policy in this area. The main problems and contradictions of the existing economic model are summarized. It is justified that digital technologies create prerequisites for overcoming them. Given the expediency of preserving and improving the existing world order, the role of the EU is important. The challenges facing the EU (existential, civilizational, economic, technological, globally competitive, social, political, transformational) are highlighted, overcoming which the development of the digital economy will help. The need to build such an economy is substantiated from the point of view of a number of structural-technological and socio-economic changes. It was noted that digital transformations have become a prerequisite and driving force for the modernization of the modern economy, which requires the EU to develop a special approach to managing the digital sector as well. The development of the EU's digital economy has a large external aspect, in particular regarding the creation of a global digital order. The geopolitical and geoeconomic significance of building a digital economy for the EU, which requires an independent strategy and purposeful policy in this area, is determined.

Keywords: digital technologies, digital economy, global technological trends, global challenges, world order, socio-economic changes, digital transformations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На початку ХХІ ст. стан і динаміка світового господарства піддається впливу комплексу нових явищ, технологічних трендів, соціально-економічних змін, які зумовлюють її. Насамперед, глобальна фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. ознаменувала закінчення попереднього довгого циклу розвитку та показала необхідність переходу до нової економічної парадигми. Це відбувається у контексті нових технологічних трендів: нові технології, які несуть у собі нові можливості і переваги, швидко впроваджуються та зумовлюють еволюцію економічних систем і появу нових моделей економіки. В останні десятиліття значний обсяг змін пов'язаний із широким використанням цифрових технологій, які утворюють значущі тренди трансформацій і призводять до глибоких структурних змін, що стало підґрунтям виникнення цифрової економіки. Багато в чому цей новий тип буде основою для економічної системи майбутнього довгого циклу, тому побудова цифрової економіки є важливим завданням для всіх країн. Це завдання постає і перед ЄС, який в силу своєї природи займається питаннями вироблення прогресивної економічної моделі для країн-членів. Враховуючи, що ЄС є провідним політичним гравцем і економічним центром сучасного

світу, розвиток цифрової економіки для нього є імперативним у контексті глобальних трендів. Це вимагає відповідного осмислення у межах сучасного світового господарства, що дозволяє краще розуміти економічні зміни, які відбуваються у ЄС, особливості розвитку європейської цифрової економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сутнісні характеристики, особливості та визначення цифрової економіки наведені у роботах М. Полякова [1], К. Лі, Д. Кім, К. Ланг, Р. Кауффман, М. Налді [2], О. Нгуен [3], Л. Мундули та С. Аучі [4]. Появу нової економічної моделі та виникнення нової системи виробництва завдяки використанню цифрових технологій охарактеризовано у наукових працях Д. Еванса, Р. Шмаленсі [5], Ю. Сіа, Г. Льв, Х. Ван, Л. Дін [6] тощо. Вплив нових технологій на економіку та суспільство розглянуто у дослідженні Д. Дріскела [7]. Це безпосередньо пов'язано з появою цифрової економіки, а також лідерством ЄС у сфері економічних реформ, що обґрунтовано в дослідженнях В. Білозубенка [8], Л. Аггестам [9] тощо. Розвиток цифрової економіки зумовлений структурно-технологічними і соціально-економічними змінами (Індустрія 4.0, «зелений» перехід, циркулярна економіка тощо), що також впливає на суперництво країн у сфері розробки та використання технологій. Проблему міжнародної конкурентоспроможності галузей, секторів і національного господарства в умовах цифрової економіки розглянуто у працях О. Борзенко, А. Глазової [10]; Я. Я. Станкович, І. Мар'янович, С. Дрезгіч, З. Попович [11], Е. Лайцу, А. Каргас, Д. Варутас [12]. Виникнення цифрових імперій та конкуренцію між ЄС, США та КНР у сфері технологічного регулювання досліджено у роботі М. Куо [13], В. Арройо, К. Гесс, Н. Грюнбаум, Г. Рібейро [14]. Основні технологічні тренди, які мають вплив на розвиток цифрової економіки наведено у звіті С. Флемінга [15] та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на велику увагу до цифрової економіки як нового типу економіки і до ЄС як світового економічного центру, на значні напрацювання зарубіжних та вітчизняних економістів у цій сфері, феномен європейської цифрової економіки та особливості її розвитку пояснені недостатньо повно. Зокрема це стосується розуміння об'єктивної необхідності для ЄС розбудувати цифрову економіку у контексті глобальних трендів. Це також актуально для України, враховуючи необхідність прискорення процесу інтеграції у ЄС, що вимагає розуміння змін та перспектив еволюції європейської економіки

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування імперативності розвитку цифрової економіки ЄС з огляду і у контексті глобальних трендів, що є основою для подальшого аналізу стратегічних орієнтирів та наднаціональної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Глобальна фінансова криза 2008-2009 рр., а також криза, викликана пандемією COVID-19, продемонструвала проблеми існуючої економічної моделі, пов'язані зі: зловживанням монетарними (емісійними) і кредитними факторами стимулювання попиту та економічного зростання; збільшенням різних видів боргів; гіпертрофованим зростанням фінансового сектора і дисбалансом порівняно з реальним сектором, що супроводжувалося кризовими явищами на ринках: капіталу, фінансових послуг, нерухомості, сировини. Пов'язані з цим кризові явища та їхні наслідки стрімко поширювалися у світовій економіці, що призвело до кризи сучасного світового порядку, валютних, торговельних і технологічних «війн» країн-лідерів. У світовому господарстві загострилися суперечності між центром і периферією, проблема залежності, нерівності та бідності країн, а також військово-політичні конфлікти.

Основні проблеми та суперечності існуючої економічної моделі не зможуть бути розв'язаними в даній економічній системі, що вимагає парадигмальних змін для переходу до нового циклу. Розуміння її нових засад і рис поки що залишається на початковому рівні, воно формується, зокрема щодо застосування цифрових технологій для вдосконалення моделей організації, структур, технологій, ланцюжків виробництва, перероблення відходів, надання послуг, гарантування безпеки та ін., що дедалі більше спостерігається в останні два десятиліття. Саме використання можливостей цифрових технологій закладає підґрунтя для зародження нової системи виробництва, що сприяє появі нової економічної моделі та перетворенню різних систем та, відповідно, початку нового довгого циклу розвитку, для якого будуть характерними: 1) перегляд структури потреб, акцентування уваги на задоволенні інтелектуальних і духовних потреб людей, сприяння розвитку людини і суспільства в усіх формах; 2) поява нових систем виробництва і споживання благ, моделей економічної організації з оптимізацією, економією ресурсів і скороченням забруднення; 3) екологізація всіх галузей економіки з широким використанням як спеціальних, так і цифрових технологій для ефективного управління та регулювання; 4) подальша технологізація всіх сфер економічної діяльності та життя суспільства, виробничих, логістичних, енергетичних систем, невід'ємним елементом чого будуть цифрові технології; 5) підвищення рівня якості інформаційного середовища економіки, його насичення

сервісами, новими зв'язками, інструментами управління тощо; б) розширення використання інтелектуальних технологій для управління, перетворення виробничих, логістичних, енергетичних та інших систем. Перехід до нового економічного циклу пов'язаний з багатовимірними трансформаціями економіки, зокрема із розвитком цифрової економіки.

На фоні наслідків глобальної фінансової кризи, ослаблення США як гегемона, наслідків подолання COVID-19, загострення проблем світового господарства, політичних проблем тощо сьогодні виникла криза світового порядку. Вона проявляється зокрема в: ослабленні ролі та впливу міжнародних організацій, недотриманні рядом країн міжнародного законодавства (конвенцій, угод), зниженні рівня співробітництва, особливо блокуванні міжнародних ініціатив у сфері клімату, нездатності країн розв'язати протиріччя в системі міжнародних відносин. КНР за підтримки країн глобального Півдня і виконанні ряду держав дестабілізуючої ролі, прагне перетворити та змінити світовий порядок, що матиме довгострокові наслідки. У світовому господарстві виокремлюються дві можливі лінії розвитку світового порядку: перша – збереження наявного світового порядку, його вдосконалення відповідно до нових викликів, зокрема кліматичних; друга – його трансформація під тиском КНР, його проксі сил і країн глобального Півдня. Переваги першої є безперечними і конструктивними, проте пов'язані з напруженням політичної волі світових лідерів, посиленням їхньої єдності та реалізації єдиної стратегії, здатністю створити нову економічну модель.

Однією з основних сил є ЄС, яка відіграє у світі роль центру стабільності основ світового порядку, сприяючи мирному розв'язанню конфліктів, підтримуючи світову політичну та економічну системи, а також прогресивні економічні трансформації. Потрібно підкреслити, що вдосконалення світового порядку відповідно до нових викликів вимагає від ЄС зберігати світове інтелектуальне, політичне, культурне і, за можливості, технологічне лідерство в умовах конкуренції, що стає все більш жорсткою. Також це стосується лідерства у сфері економічних трансформацій, вказуючи всьому світу нові імперативи і напрямки розвитку, що особливо стосується боротьби з кліматичними змінами. У цій сфері Європа як консолідований регіон, будучи дуже різноманітною, але єдиною, має переваги перед США, тому що є більш прогресивною і має великий світовий вплив, зокрема, особливий вплив на решту Євразії, Африку, Близький Схід. ЄС має здобути першість у парадигмальних зрушеннях в економіці, у створенні нової економічної моделі, яка матиме спільні переваги для всього світу. Як зазначалося раніше, ця нова економічна модель багато в чому заснована на цифрових технологіях і пов'язана з побудовою цифрової економіки.

Після активних розширень у 1990-2000-х рр., реалізації глибшого формату інтеграції (економічного союзу), ЄС якісно оновив модель взаємодії, механізми управління, систему спільних політик і перейшов до стратегічного управління соціально-економічним розвитком, консолідуючи інтереси країн-членів. Це проявилось в ухваленні Лісабонської стратегії (2000-2010 рр.) і стратегії «Європа 2020: Стратегія для розумного, сталого та інклюзивного зростання» (2010-2020 рр.). Це ознаменувало настання нової епохи поглиблення європейської інтеграції, що доповнилося в оновленні багатьох програм і нарощуванні потенціалу як суб'єкта всередині регіону та на світовій арені. ЄС перетворився, з одного боку, на розвинену наднаціональну організацію, що стає потужним ініціатором і провайдером змін для країн-членів, а з іншого, – на сильного глобального гравця, що представляє розвинуті інститути та величезний економічний потенціал. Оцінка стратегічного бачення ЄС перспектив світу, масштаб його впливу на країни-члени, зміцнення ролі як суб'єкта регіональної та світової політики, окрім іншого, дозволяють говорити про єдиний європейський курс розвитку. Про це свідчить Стратегія ЄС на 2020-2030 рр. «Європейський зелений курс», яка свідчить про те, що ЄС є інтелектуальним і політичним лідером світу, генеруючи вектори прогресу людства і виконуючи в ньому провідну роль. У такій якості ЄС ставить перед собою регіональні та глобальні завдання, щоб залишатися провідним гравцем у Європі та близьких регіонах, зміцнювати позиції у світі в контексті переходу до нового довгого циклу розвитку. Можна виокремити цілий ряд викликів, що стоять перед ЄС на даному історичному етапі:

1) *екзистенціальний* – полягає у збереженні своєї сутності як міжнародної інтеграційної організації, сутності та особливостей європейської інтеграції, побудованої на ринкових і демократичних засадах, певної моделі наднаціональності, створеної міжнародної політичної та економічної системи. Виклик стосується, насамперед, регіону Європи, проте його подолання важливе для лідерства ЄС у світі. Для подолання виклику ЄС необхідно постійно вдосконалювати модель інтеграції, механізми управління, виробити прогресивну стратегію розвитку, яка підтримуватиметься всіма країнами-членами;

2) *цивілізаційний* – полягає у збереженні цінностей, переконань і традицій Західної цивілізації, досягнутого рівня економічного, суспільного, культурного, наукового розвитку. Окрім цього, ЄС має забезпечити експансію основ Західної цивілізації в країнах Східної Європи, Північної Африки, Близького Сходу, забезпечити конструктивний діалог з іншими цивілізаціями. Цивілізаційний виклик охоплює демографічні та міграційні проблеми, негативні культурні та інші соціальні зміни. Подолання виклику потребує більш інтенсивної комунікації, консолідації народів Європи;

3) *економічний* – полягає в подоланні наслідків криз в економіці, створенні нової економічної моделі, спрямованої на «зелений» перехід, реалізуючи всі пов'язані з цим моделі виробництва та енергетики, а також розв'язання соціальних проблем. Ключовим для подолання виклику є генерування та втілення відповідних інновацій, зокрема великих, що змінюють економічну організацію. Безліч таких інновацій

пов'язані з цифровою економікою, яка також важлива для інноваційних змін в інших сферах, створюючи передумови для зміни систем виробництва, енергетики, логістики тощо;

4) *технологічний* – полягає в розробленні та освоєнні великих передових технологій, які можуть стати основою для описаної вище економічної трансформації. Окрім генерування інноваційних технологій, виклик включає створення нових моделей організації та інститутів, здатність регулювати використання технологій для їх правильного використання. Великий спектр напрямів технологічних змін пов'язаний із цифровими технологіями, а також їхнім використанням разом з іншими технологіями та системами. Також технологічний виклик має розглядатися в рамках конкуренції з іншими глобальними гравцями;

5) *глобально-конкурентний* – полягає у спроможності ЄС витримати економічну й технологічну конкуренцію та політичне суперництво у форматі об'єднання країн, у якому є внутрішні суперечності, конфлікти, нерівність, нездатність решти країн у потрібному обсязі та у визначені терміни реалізувати намічені стратегічні плани;

6) *соціальний* – полягає у збереженні моделі відкритого та вільного суспільства; водночас пріоритетним є розв'язання соціальних проблем, пов'язаних із нерівністю, бідністю, безробіттям, екологією тощо, у контексті становлення нової економічної моделі, забезпеченні нормального сприйняття й адаптації населення країн-членів до економічних і технологічних змін. Подолання виклику залежить від ефективності економічних змін, потребує масштабних заходів у сфері навчання та перепідготовки, створення якісних робочих місць, розширення цифрових навичок тощо. Цифрові технології, як джерело структурних змін економіки, є пріоритетом соціальної адаптації;

7) *політичний* – полягає в тому, щоб зберегти високі стандарти електоральної демократії, принципи верховенства права та феномен політичної системи ЄС, удосконалити методи та механізми наднаціонального управління, підвищити рівень згуртованості та єдності країн-членів. У зовнішньому аспекті ЄС покликаний просувати свою політичну доктрину глобально та засади своєї політичної системи й управління на сусідні країни-партнери, з якими є угода про асоціацію, та країни-кандидати на членство;

8) *трансформаційний* – полягає в тому, щоб у наявному форматі реалізувати необхідні для майбутнього масштабні, глибокі та тривалі структурні, інституціональні та соціальні зміни, залучаючи до цього курсу всі країни-члени. Цей виклик передбачає стратегічність, управлінську гнучкість, розвиток інноваційних здібностей, раціональну програму розповсюдження та використання нових технологій, особливо цифрових, відповідного управління, поширення передового досвіду.

Описані виклики вимагають від ЄС не лише розширення ролі, а й особливого синтезу нових організаційних моделей, структур, інститутів, механізмів управління. Частиною цього синтезу є використання переваг цифрових технологій, тому вони стають предметом управлінської діяльності наднаціональних органів ЄС. Подолання кожного з наведених вище викликів пов'язане з розвитком цифрової економіки ЄС, що потребує відповідної оцінки: цифрові технології дають змогу зміцнити інститути і політичну систему ЄС завдяки комунікації, підвищити ефективність наднаціонального управління, взаємодії з громадянами і бізнесом; розвиток цифрової економіки підвищить потенціал зростання і зробить більш стійкою економічну систему ЄС, забезпечуючи виникнення нових моделей, що відповідають новим умовам; формування нової цифрової сфери сприятиме культурному розвитку, соціальному прогресу, просуванню європейської культури в інших країнах; прогрес у цифровій сфері є рушійною силою інших технологічних змін, даючи змогу створити нову систему виробництва, енергетику тощо. Розвиток цифрової економіки необхідний ЄС для оновлення політичної та економічної систем, реалізації різноманітних внутрішніх трансформацій і зміцнення позицій у світі. Цифрова сфера є центром стратегічних ініціатив і предметом політичного інтересу ЄС для реалізації всіма країнами-членами спільного курсу розвитку.

Як згадувалося раніше, цифрові технології є важливою частиною і часто основою сучасних глобальних технологічних трендів. Як приклад розглянемо такі тренди, виокремлені компанією McKinsey, які перебувають на вістрі прогресу [12]. Фактично у всіх виділених експертами компанії McKinsey трендах цифрові технології виступають активним елементом, забезпечуючи: інтелектуалізацію, автоматизацію і прецизійне управління процесами, швидкість передавання даних, розпізнавання образів, перенесення процесів обробки даних на розрахункові потужності в хмарі. Цифрові технології, досягаючи нової якості, глибше проникають у сфери економічної інфраструктури, медицини, біо- та генну інженерію, енергетику, екологічну діяльність та інновації, космічні технології. У цих трендах явно проглядається розширення цифрової економіки на нові галузі, що має враховуватися вже сьогодні. Окремо потрібно відзначити розвиток і широке використання штучного інтелекту, що веде до появи нового покоління цифрових технологій і систем. Це стосується не тільки використання Великих мовних моделей (LLM), а й створення галузевих інструментів і рішень для організації ринку, різних оцінок, ухвалення рішень тощо. Це матиме великий вплив на розвиток цифрової економіки та великі наслідки для суспільства. З точки зору перспективи розвитку цифрових технологій і поглиблення цифровізації, ЄС має й об'єктивні обмеження: відсутність власного виробництва комп'ютерного обладнання та дефіцит у напівпровідниках. Прагнення ЄС не лише долучитися, а й бути глобальним лідером у цих технологічних трендах, зумовлює необхідність розвитку цифрових технологій, цифрового сектору та побудови цифрової економіки. Це вимагає розширення міжнародного співробітництва, підтримання стійких виробничих ланцюжків із США, Японією, Південною Кореєю, Тайванем і КНР.

Окрім глобальних технологічних трендів, необхідність розвитку цифрової економіки зумовлена рядом структурно-технологічних і соціально-економічних змін [7; 16; 17].

По-перше, це стосується Четвертої промислової революції (Індустрії 4.0), що пов'язано зі створенням нових систем виробництва, що включає нову технологічну базу, багато в чому засновану на цифрових технологіях, зокрема: Інтернет речей, включно з датчиками; штучний інтелект; Великі дані та аналітика; кіберфізичні системи; адитивні технології; роботизація; автоматизовані системи; хмарні обчислення, блокчейн, мобільні технології (5/6G), кібербезпека. Індустрія 4.0 є результатом цифрової трансформації та модернізації промисловості. Цьому відповідають зміни в логістиці, складському господарстві, управлінні, послугах ремонту та обслуговування тощо.

По-друге, потужним трендом є «зелений» перехід, який ґрунтується на концепції сталого розвитку і охоплює перебудову різних галузей економіки для мінімізації забруднення навколишнього середовища, ресурсо- та енергозбереження, використання альтернативних джерел енергії та побудову децентралізованої енергетики. Це передбачає трансформацію виробничих систем, трансферту, енергетики тощо на основі нових технологій, що також передбачає застосування цифрових технологій для забезпечення роботи систем і загального управління.

По-третє, з першими двома трендами пов'язаний ще один тренд – побудова циркулярної економіки, яка передбачає максимально можливе перероблення і вторинне використання ресурсів у виробництві. Сьогодні цифрова економіка, по суті, є частиною Індустрії 4.0, тому має схожу технологічну базу. Окрім виробництва, циркулярна економіка передбачає нову модель споживання, яка також будується на основі цифрових технологій.

По-четверте, поширюється ряд соціально-економічних змін і нових форм (моделей) економічної організації, а саме: 1) уберизація (Uberisation), яка передбачає усунення традиційних посередників за рахунок цифрових платформ; 2) економіка «за вимогою» (On-Demand Economy), що передбачає надання товарів і послуг з використанням цифрових технологій за запитом; 3) «економіка спільного використання» (Sharing Economy), що передбачає спільне використання людьми пристроїв, ресурсів, послуг тощо, найчастіше за допомогою цифрових платформ; 4) гіг-економіка (Gig Economy), що передбачає організацію виконання короткострокових завдань, тимчасової та/або проєктної роботи для бізнесу або приватних осіб фрілансерами замість довгострокової зайнятості. Ці моделі засновані, головним чином, на цифрових платформах, які змінили комунікацію, споживання, роботу, процес надання послуг. Цифрові платформи діють у комплексі з мобільними технологіями, сенсорами, роботизованими пристроями, електронними платіжними рішеннями, різноманітними трансфертними засобами. У результаті виникають мережі взаємодії, людино-машинний інтерфейс, ведеться виявлення локацій людей і виробів, забезпечується аналіз даних і управління, здійснюється оплата, контролюється якість тощо. Це створює нову цінність і ряд ефектів: прискорення, оптимізація, усунення посередників, зниження трансакційних витрат, економія на масштабі тощо.

По-п'яте, багато з перерахованих трендів об'єднуються для розвитку міст, зокрема для побудови так званих «розумних» міст, що ґрунтуються на інтеграції та цілеспрямованому використанні ряду цифрових технологій для організації життя міст, трансферту, управління службами, міським господарством, транспортною інфраструктурою, соціальною сферою, взаємодією установ, енергетичним сектором, підтриманням безпеки та ін., що має на меті підвищення якості життя. Для цього широко задіяні цифрові технології, які зумовлюють масштабні і глибокі структурні зміни економіки міст, виникнення нових сфер і видів бізнесу.

По-шосте, важливою особливістю соціально-економічних змін, охоплюючи описані вище структурні перетворення, є соціальна інклюзивність, для досягнення якої використовують можливості цифрових технологій в організації, комунікації, оптимізації, автоматизації та ін., унаслідок чого їхні ефекти виходять за межі бізнесу. Соціальна інклюзивність стосується: 1) подолання розриву в можливостях для інвалідів і літніх людей («срібна економіка»), а також для інших представників спільнот; 2) зниження економічної нерівності між представниками місцевих і професійних спільнот; 3) рівномірного розподілу переваг цифрової економіки; 4) забезпечення рівного доступу до різних соціальних послуг на рівні місцевих громад, особливо у сфері громадської охорони здоров'я; 5) захисту інтересів споживачів послуг; 6) покращення якості зовнішнього середовища; та ін. Для цього здебільшого використовують цифрові технології, створюють системи та мережі взаємодії, особливо на рівні місцевих спільнот.

Зв'язок цифрової економіки з іншими сферами, її вплив, можливості створення нових систем виробництва та управління, комунікації, моделей економічної організації і бізнесу тощо дає можливість розглядати її розвиток як передумову прогресивних соціально-економічних змін, які будуть основою економіки в майбутньому. На додаток до цього цифрові трансформації мають розглядатися з точки зору рішення традиційних соціальних проблем, що є характерним для ЄС і його країн-членів і пов'язане з удосконаленням системи надання послуг населенню, соціальної підтримки, захисту прав людини, інформуванням громадян. Усі дії з розвитку цифрової економіки в ЄС окремо сфокусовані на питаннях конфіденційності та безпеки персональних даних. Діяльність, спрямована на недопущення відповідних загроз і ризиків, є повсюдною. Однак, соціальний аспект розвитку цифрової економіки не обмежується цим і включає цілий ряд питань, що тісно стосуються економіки, зокрема: боротьба з бідністю, подолання

нерівності, створення робочих місць, підвищення доходів населення тощо. У цьому плані вважається, що цифрова економіка може дозволити розв'язувати такі проблеми, що створює певний погляд на цифрові трансформації.

Таким чином, цифрові трансформації стали передумовою і рушійною силою зміни сучасної економіки, що вимагає вироблення особливого підходу до управління і цифровим сектором, і всією цифровою економікою на основі ЄС як «ядра» Європи і світового центру. У зв'язку з цим у 2021 р. Європейська комісія презентувала доктрину «Цифрового десятиліття», встановивши цілі політики до 2030 року, зосереджені на низці основних питань, а саме навичок, інфраструктури та потенціалу, державних послуг та цифровізації бізнесу, що буде відображено далі [16; 18]. ЄС прагне бути в авангарді цифрової революції та побудови цифрової економіки, що охоплює внутрішні та зовнішні аспекти, всі сфери життя суспільства. Цифрову економіку розглядають у рамках створення інклюзивної економіки та досягнення процвітання суспільства, надання широкого набору нових можливостей бізнесу та громадянам, підвищення економічної та соціальної стійкості. Водночас ЄС передбачає будувати цифрову економіку, засновану на відкритому суспільстві, верховенстві закону і фундаментальних свободах на протигагу авторитарним системам, враховуючи нові загрози та ризики (стеження, кібератаки, поширення дезінформації, технічні збої тощо). Це вимагає пошуку балансу між можливостями та загрозами, відкритістю та релевантним контролем, інтересами та збереженням цінностей. Акценти при цьому передбачається робити на: 1) прозорості та рівності правил гри на цифрових і пов'язаних ринках; 2) недопущенні дискримінації та порушень конфіденційності; 3) підвищенні рівня загальної безпеки в цифровій сфері без надлишкових інтервенцій; 4) збереженні свободи в Інтернеті; 5) соціальній спрямованості, максимізації переваг для суспільства і людини, врахуванні та реакції на соціальні проблеми.

Розвиток цифрової економіки ЄС не може не враховувати глобальних змін і має великий зовнішній аспект. Необхідно відзначити дві базові зміни світового порядку, зокрема економічного, які стосуються цифрової економіки:

перше – визначальний вплив глобальних технологічних трендів і структурних економічних трансформацій на світовий порядок, виникнення технополярного (техноцентричного) світу. Володіння й особливо здатність створювати нові технології формує не тільки економічні, а й політичні переваги країн. В умовах посилення технологічних детермінант світового порядку збільшується відповідне суперництво країн у сфері розроблення, розповсюдження та використання технологій, конкуренція у сфері технічних стандартів та іншого регулювання, особливо якщо це виходить на міжнародний і світовий рівні. Це особливо стосується цифрових технологій як самотійно, так і спільно з іншими видами технологій і пристроїв, куди вони інтегровані;

друге – виникнення світового цифрового порядку, що стосується як політичного, так і економічного виміру. Цифровий світовий порядок як частина техноцентричного світу фокусується на умовах застосування всіх видів цифрових технологій і систем, питань збору та використання даних в економіці або інших сферах. Цифровий світовий порядок тісно пов'язаний з економічним і порядком у сфері безпеки, а також визначає глобальну бізнес-модель. Визначальну роль в цьому порядку відіграють країни-лідери у сфері відповідних технологій, що задають технічні стандарти та стандарти регулювання у сфері даних, а також великі технологічні компанії (Big-Tech), які мають глобальний вплив. Широке застосування цифрових технологій зумовлює всеохоплюючий вплив світового цифрового порядку на всі галузі економіки, військову сферу, соціальні комунікації тощо.

Перетворення світового порядку змушують ЄС змінювати геополітичну та гео економічну стратегію, залучаючи до цього всі країни-члени. ЄС не може залишатися осторонь процесів суперництва за технологічну перевагу і домінування в глобальному цифровому просторі. Він стає глобальним гравцем у геополітиці та гео економіці технологій, зокрема цифрових, що змушує в певному плані долучитися до перегонів і прогресивних цифрових трансформацій, проводячи власну технологічну політику та здійснюючи цифрову дипломатію. Суперництво в цифровій сфері стає більше стратегічним, довгостроковим і, з огляду на підстави, тільки посилюватиметься. ЄС повинен буде зміцнювати регіонально-міжнародний порядок: економічний, безпековий, цифровий. Для цього ЄС формує особливий стратегічний підхід у розвитку цифрової економіки, що має внутрішній і зовнішній аспекти та узгоджує загальний вектор розвитку зі стратегіями країн-членів.

Зовнішній аспект розвитку цифрової економіки ЄС можна розглядати по-різному, проте він є глобально-міжнародним, охоплює геополітичні та гео економічні питання, відносини ЄС з іншими країнами та міжнародними організаціями, а також особливу стратегію цифрової дипломатії, спрямовану на захист європейських принципів і цінностей, поширення стандартів безпеки. ЄС не тільки всередині свого простору, а й у світі в новій цифровій сфері стає провайдером загальносвітової системи захисту прав людини, зокрема право на недоторканність приватного життя та недискримінацію, на свободу слова та переконань. ЄС стає одним із головних акторів, який прагне, щоб цифрова революція не порушила всіх досягнень людства в галузі свобод, зробила цифрову трансформацію орієнтованою на людину. Європейські принципи та цінності дадуть змогу гармонійно розвивати цифровізацію повсюдно: в економіці, не порушуючи основ капіталізму та ринку; у політиці, не руйнуючи, і навіть зміцнюючи демократичне управління технологічною сферою; у

соціальної сфері, охоплюючи охорону здоров'я, освіту, соціальну підтримку, доступ до державних послуг, підтримку в умовах пандемій, забезпечити інклюзивність; у сфері безпеки, не порушуючи прав і свобод, борючись із новими загрозами; у сфері боротьби з кліматичними змінами, захищаючи біорізноманіття, запобігаючи лихам і переходячи до сталого розвитку. Ціннісні стандарти при цьому гранично важливі для залучення капіталу, ефективного державного регулювання, збалансованого захисту інтересів бізнесу і населення. На світовому рівні ЄС просуває свій ціннісний базис та ідеї зміни економіки, що робить його глобальним лідером прогресу.

ЄС має намір використовувати потенціал міжнародного співробітництва в передових галузях і рухатися вперед у тісному партнерстві зі своїми традиційними союзниками. Для підтримки світового прогресу ЄС прагне створити коаліцію розвитку цифрової економіки, що базуватиметься на спільному баченні майбутнього, єдиних принципах і цінностях. Окрім США та інших західних союзників, до цієї коаліції можуть входити країни-лідери з регіонів світу, партнери в Європі. ЄС готовий розширювати партнерство і співробітництво з будь-якими іншими країнами в усіх регіонах світу, які є одностайними щодо шляхів розвитку цифрової економіки і дотримуються таких самих принципів, цінностей і стандартів. Зокрема, це стосується: відкритої, децентралізованої та вільнорегульованої моделі функціонування Інтернету, принципів індивідуальної свободи, конкуренції та справедливості на цифрових ринках, цілковитої безпеки в кіберпросторі тощо. З країнами, що мають схоже бачення, ЄС готовий співпрацювати в різних формах і реалізовувати спільні проекти. Особливо важливим є прагнення до коаліцій у сфері нових технологій, передусім штучного інтелекту, та вдосконалення технічних стандартів. ЄС прагне показати країнам глобального Півдня не просто прогресивний, а й привабливий для них шлях розвитку цифрової економіки, кращий за той, що порушує принципи свободи, демократії, соціальної спрямованості, закритості суспільств.

Формування глобальної коаліції країн зумовлене й тим, що цифровізація та цифрові трансформації, окрім реалізації описаних раніше економічних змін, як вважається, можуть сприяти розв'язанню глобальних проблем людства та досягненню Цілей розвитку тисячоліття і Цілей сталого розвитку. Відповідні вимоги мають ухвалюватися коаліціями і закладатися в стратегії та заходи, і передбачають подолання глобального цифрового розриву, щоб реалізувати потенціал цифрових технологій і нових моделей. Для цього країни, що відстають, мають перейти до конвергентного розвитку, у чому ЄС має особливий досвід, напрацьовану політику, механізми управління та стратегії, може запропонувати ініціативи, надати фінансову підтримку та технічну допомогу. Це істотно відрізнятиметься за сферами, але особливо необхідно в таких галузях, як кібербезпека і захист даних. Діючи в інтересах країн-партнерів і людства в цілому, на світовому рівні ЄС сприяє формуванню глобального інформаційного простору за умови, що збережеться вільне і безпечне середовище комунікації, а спільні проблеми вирішуватимуться на основі узгодженої міжнародної політики, що ґрунтується на цінностях і правилах, до якої залучені держави й міжнародні організації, бізнес, неурядові організації, представників наукових та експертних кіл.

У сучасних умовах держави цілеспрямовано орієнтують розвиток цифрової економіки на підвищення міжнародної конкурентоспроможності галузей, секторів і національного господарства. Це справедливо і для ЄС, який у цьому плані узагальнює інтереси всіх країн-членів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності, враховуючи не лише їхні різні конкурентні позиції, але й загальний курс і завдання. Тому в глобальній конкуренції ЄС виступає як єдиний центр, у зв'язку з чим проблему підвищення рівня конкурентоспроможності дедалі частіше розглядають щодо європейської економіки. Економічне суперництво країн ширше, ніж ринкова конкурентна боротьба, оскільки пов'язане з політичними питаннями. У результаті як технології, так і їхня реалізація у вигляді економічних змін (цифрової економіки) стають предметом зовнішньої політики, що справедливо для ЄС і має суттєву специфіку. Розвиток цифрової економіки на рівні ЄС покликаний згенерувати нові економічні переваги, підвищити рівень конкурентоспроможності європейської економіки, сформуванню аргументи для зовнішнього суперництва.

Цифрові технології, маючи великий вплив на інші технології, з якими вони інтегровані, стали предметом глобального технологічного суперництва. Це підтверджується технологічною війною КНР і США, ситуацією навколо штучного інтелекту. Більшою мірою це характерно для країн-лідерів, проте стосується всіх інших країн, навіть аутсайдерів. ЄС долучається до процесу глобального суперництва, зокрема у сфері цифрових технологій, на боці США. При цьому геополітичне та гео економічне значення розвитку цифрової економіки для ЄС має свої особливості: 1) зміцнення економічного союзу країн ЄС, ліквідація фізичних бар'єрів та активізація взаємодій між національними господарствами; 2) консолідація всіх країн Європи навколо і в партнерстві з ЄС, що також стосується подолання фізичних бар'єрів та активізації взаємодій між національними господарствами; 3) формування міжнародного цифрового простору на основі єдиних стандартів і єдиного ринку, а також залучення до цього простору країн-партнерів і країн-кандидатів; 4) перетворення цифрової економіки ЄС на середовище міжнародної торгівлі, фінансів, транскордонних виробничих ланцюжків, а також сферу економічної політики та інтеграції; 5) набуття цифровою економікою ЄС географічних характеристик, що мають міжнародно-регіональне значення в Європі, міжрегіональне значення у взаємодії ЄС з країнами Північної Африки та глобальне значення у взаємодії ЄС з країнами інших регіонів.

Враховуючи, що вдосконалення та використання цифрових технологій тісно пов'язане з питаннями глобальної конкуренції, охоплюючи всі її рівні, цифровізація також стає полем суперництва – особливим з огляду на часто різний, але сильний вплив на економічні результати, як прямий, так і непрямий. Це вимагає пріоритетної уваги до міжнародного порівняння показників, пов'язаних із цифровими технологіями, цифровим сектором, цифровими трансформаціями. Для цього найчастіше використовують міжнародні індекси та рейтинги як спосіб отримувати оперативну інформацію щодо країн і порівнювати їхні позиції в конкурентному процесі, зокрема: Індекс цифрової конкурентоспроможності, Глобальний інноваційний індекс, Індекс мережевої готовності, Індекс розвитку ІКТ.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Світове господарство знаходиться на етапі переходу до нового довгого циклу розвитку, відбувається зміна економічної моделі та перехід до сталого розвитку. В умовах невизначеності та турбулентності, кризи світового порядку надважливо підтримувати прогресивні економічні зміни, які створюють потенціал зростання і вирішення економічних проблем. Одним з таких трендів є розвиток цифрової економіки. Цифрові трансформації стали рушійною силою зміни сучасної економіки, що вимагає вироблення особливого підходу до управління і цифровим сектором. У контексті глобальних технологічних і економічних трендів таке завдання постало перед ЄС. З огляду на глобальні процеси становлення нового типу економіки, на загострення технологічного суперництва, у ЄС виникає об'єктивна зумовленість і необхідність розгортання масштабного політичного та економічного процесу розвитку цифрової економіки задля покращення світових політичних та економічних позицій. ЄС виробив власний стратегічний підхід цифрового переходу, що вимагає подальшого аналізу його стратегії та політики щодо розвитку цифрової економіки, що буде предметом подальших досліджень.

Література

1. Поляков М. В. Глобальні детермінанти становлення та розвитку економіки знань : дис.... д.ек.наук : 08.00.02 / Поляков Максим Валерійович. Київ, 2019. 601 с.
2. Li K., Kim D. J., Lang K. R., Kauffman R. J., Naldi M. How should we understand the digital economy in Asia? Critical assessment and research agenda. *Electronic Commerce Research and Applications*. 2020. Vol.44. Article 101004. URL: <https://doi.org/10.1016/j.elerap.2020.101004>
3. Nguyen O. Digital Economy and Its Components: A Brief Overview and Recommendations. MPRA. 2023. Paper No. 116110. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/116110/1/MPRA_paper_116110.pdf
4. Mundula L., Auci S. Institutional Entrepreneurship, Trust, and Regulatory Capture in the Digital Economy. Handbook of Research on Entrepreneurship and Marketing for Global Reach in the Digital Economy/ Eds. L. Carvalho, P. Isaías. IGI Global, 2019. 22 p.
5. Evans D. S., Schmalensee R. Matchmakers: The New Economics of Multisided Platforms,. Harvard Business Review Press, 2016. 272 p.
6. Xia Y. Lv G., Wang H., Ding L. Evolution of digital economy research: A bibliometric analysis. *International Review of Economics & Finance*. 2023. P. 1151–1172.
7. Driskell D. Impact of New Technologies on Economy and Society: A literature Review. MPRA. 2022. Paper No. 115764. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/115764/1/MPRA_paper_115764.pdf
8. Білозубенко В.С. Інноваційна система Європейського Союзу: особливості формування та розвитку: моногр. Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. 456 с.
9. Aggestam L. Performing Leadership in EU Foreign Policy: The Role of the High Representative in the European Union Global Strategy. Materials of the Workshop «The Role of Leadership in EU Politics and Policy-Making: Moving Towards Theoretical Integration and Methodological Cross-Fertilization», Nicosia, 10-14 April 2018. ECPR Joint Sessions.
10. Borzenko O. Hlazova A. Digital Competition in Different Sectors of the Economy. 16th Prof. Vlasas Gronskas International Scientific Conference, Kaunas, 3 December 2021. P. 14-19.
11. Stankovic J. J. Marjanovic I., Drezgic S., Popovic Z. The Digital Competitiveness of European Countries: A Multiple-Criteria Approach. *Journal of Competitiveness*. 2021. Vol.13(2). P. 117–134.
12. Laitso E., Kargas A., Varoutas D. Digital Competitiveness in the European Union Era: The Greek Case. *Economies*. 2020. Vol. 8(4). Article 85. URL: <https://doi.org/10.3390/economies8040085>
13. Kuo M.A. 'Digital Empires': The China-EU-US Competition Over Tech Regulations. Diplomat Media Inc., 2023. URL: <https://thediplomat.com/2023/10/digital-empires-the-china-eu-us-competition-over-tech-regulations/>
14. Arroyo V., Hess K., Grunbaum N., Ribeiro G. What specific measures could the US, the EU and China take in order to foster and facilitate cross-border data flows? *SciencePo*, 2023. 49 p.
15. Fleming S. Top 10 tech trends that will shape the coming decade, according to McKinsey. World Economic Forum, 2021. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/technology-trends-top-10-mckinsey/>
16. European Commission : [веб-сайт]. URL: <https://ec.europa.eu/>

17. European Parliament: [веб-сайт]. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
18. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. European Commission, 2023. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en

References

1. Poliakov M. V. Hlobalni determinanty stanovlennia ta rozvytku ekonomiky znan : dys.... d.ek.nauk : 08.00.02 / Poliakov Maksym Valeriiovych. Kyiv, 2019. 601 s.
2. Li K. How should we understand the digital economy in Asia? Critical assessment and research agenda [Elektronnyi resurs] / K. Li, D. J. Kim, K. R. Lang, R. J. Kauffman, M. Naldi // Electronic Commerce Research and Applications. 2020. Vol.44. Article 101004. Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.1016/j.elecrap.2020.101004>
3. Nguyen O. Digital Economy and Its Components: A Brief Overview and Recommendations [Elektronnyi resurs] / O. Nguyen // MPRA. 2023. Paper No. 116110. Rezhym dostupu: https://mpa.ub.uni-muenchen.de/116110/1/MPRA_paper_116110.pdf
4. Mundula L. Institutional Entrepreneurship, Trust, and Regulatory Capture in the Digital Economy. [Elektronnyi resurs] / L. Mundula, S. Auci // Handbook of Research on Entrepreneurship and Marketing for Global Reach in the Digital Economy/ Eds. L. Carvalho, P. Isaías. IGI Global, 2019. 22 p. Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-6307-5>
5. Evans D. S. Matchmakers: The New Economics of Multisided Platforms / D. S. Evans, R. Schmalensee. Harvard Business Review Press, 2016. 272 p.
6. Xia Y. Evolution of digital economy research: A bibliometric analysis / Y. Xia, G. Lv, H. Wang, L. Ding // International Review of Economics & Finance. 2023. P. 1151-1172.
7. Driskell D. Impact of New Technologies on Economy and Society: A literature Review. [Elektronnyi resurs] / D. Driskell // MPRA. 2022. Paper No. 115764. Rezhym dostupu: https://mpa.ub.uni-muenchen.de/115764/1/MPRA_paper_115764.pdf
8. Bilozubenko V.S. Innovatsiina systema Yevropeiskoho Soiuzu: osoblyvosti formuvannia ta rozvytku: monohr. / V.S. Bilozubenko – Donetsk: DonNUET, 2012. 456 s.
9. Aggestam L. Performing Leadership in EU Foreign Policy: The Role of the High Representative in the European Union Global Strategy. / L. Aggestam // Materials of the Workshop «The Role of Leadership in EU Politics and Policy-Making: Moving Towards Theoretical Integration and Methodological Cross-Fertilization», Nicosia, 10-14 April 2018. ECPR Joint Sessions.
10. Borzenko O. Digital Competition in Different Sectors of the Economy / O. Borzenko, A. Hlazova // 16th Prof. Vladas Gronskas International Scientific Conference, Kaunas, 3 December 2021. P. 14-19.
11. Stankovic J. J. The Digital Competitiveness of European Countries: A Multiple-Criteria Approach. [Elektronnyi resurs] / J.J. Stankovic, I. Marjanovic, S. Drezgic, Z. Popovic // Journal of Competitiveness. 2021. Vol.13(2). P. 117–134.
12. Laitso E. Digital Competitiveness in the European Union Era: The Greek Case. [Elektronnyi resurs] / E. Laitso, A. Kargas, D. Varoutas // Economics. 2020. Vol. 8(4). Article 85. Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.3390/economics8040085>
13. Kuo M.A. 'Digital Empires': The China-EU-US Competition Over Tech Regulations [Elektronnyi resurs] / M.A. Kuo. Diplomat Media Inc., 2023. Rezhym dostupu: <https://thediplomat.com/2023/10/digital-empires-the-china-eu-us-competition-over-tech-regulations/>
14. Arroyo V. What specific measures could the US, the EU and China take in order to foster and facilitate cross-border data flows? [Elektronnyi resurs] / V. Arroyo, K. Hess, N. Grunbaum, G. Ribeiro. SciencePo, 2023. 49 p.
15. Fleming S. Top 10 tech trends that will shape the coming decade, according to McKinsey [Elektronnyi resurs] / S. Fleming. World Economic Forum, 2021. Rezhym dostupu: <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/technology-trends-top-10-mckinsey/>
16. European Commission [Elektronnyi resurs] : [veb-sait]. Rezhym dostupu: <https://ec.europa.eu/>
17. European Parliament. [Elektronnyi resurs] : [veb-sait]. Rezhym dostupu: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
18. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. [Elektronnyi resurs]. European Commission, 2023. Rezhym dostupu: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en